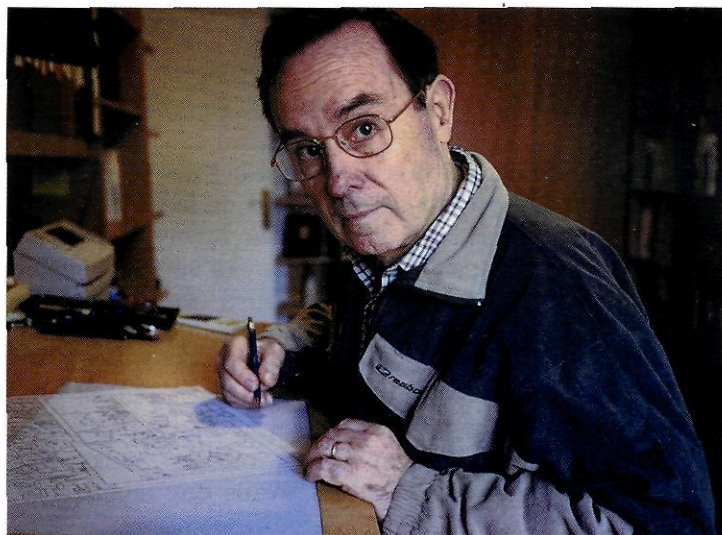

Joan Escandell Torres,
dibuixant de còmic.
Barcelona, 2003.
(Foto: Sonya Torres.)

Còmic pitiús: historietes i opinions (I)

Entrevista a Joan Escandell Torres

per Sonya Torres Planells

—Quins han estat els teus estudis i quins records tens dels teus inicis com a dibuixant a Eivissa, on tinc entès que vares néixer l'any 1937?

Certament vaig néixer al barri de sa Penya de la ciutat d'Eivissa aquell any. De molt petit devorava tota historieta que queia a les meues mans i, molt prompte, als nou o deu anys, ja copiava les vinyetes d'*El Guerrero del Antifaz*, *Roberto Alcázar* y *Pedrin* i *El Pequeño Luchador*, que m'entusiasmaven. De manera que ja als dotze anys vaig acabar els primers estudis a sa Graduada (escola inaugurada durant la Segona República gràcies als qui foren els seus directors, Joaquim Gadea i Emili Garcia Rovira), i vaig entrar a l'Escola d'Arts i Oficis, on record que vaig tenir com a professors Agudo Clarà i Antoni Pomar, artistes de qui guard un bon record. Vaig estudiar-hi fins als dinou anys, quan em cridaren per fer el servei militar. Després d'aquest inevitable parèntesi vaig prendre camí cap a Barcelona.

—Per quin motiu a un moment determinat decideixes traslladar-te a Barcelona. Va ser aquesta una decisió professional? Com comences a treballar per l'Editorial Bruguera i per què?

El fet d'haver de sortir d'Eivissa ja va ser un autèntic trauma per a mi; no coneixia ningú a Barcelona i m'enyorava, però, en aquell temps, qui volia dedicar-se a dibuixar com jo no tenia altre remei. Barcelona era el bressol del còmic estatal, els dibuixants eren buscats i la seua feina ben valorada. Portava un retall on hi havia una adreça que havia tret d'una publicació i, en arribar a Barcelona, vaig anar directament a l'Editorial Bruguera, que llavors tenia els estudis al carrer de la República Argentina. Els vaig deixar uns dibuixos i immediatament em varen contractar. Necessitaven un dibuixant per fer retocs de pàgines i així va ser com, a partir de principis dels anys seixanta, vaig començar a treballar per a aquesta editorial.

—Quins canvis notares en el procés tècnic de realització respecte al que havies fet fins aleshores? Com era el procés d'edició, tiratge, afegit de color i realització de guions? Com ha canviat respecte al que ara fas?

Quan vaig començar a treballar a Barcelona vaig notar un gran canvi. A Eivissa jo mateix feia els guions i dibuixava a plomí; en canvi, a Bruguera es dibuixava tot a pinzell i hi havia un equip de guionistes. Jo era a la redacció que hi havia al carrer del Príncep d'Astúries, el lloc d'on sortien tots els guions, per la qual cosa podia triar abans que ningú els que més m'agradaven. Així que vaig començar a fer "La Quiniela del saber" i pàgines interiors de còmic. Aquí vaig treballar un any sencer, fins que el desembre de 1961 em vaig casar i vaig començar a treballar a casa.

Abans es treballava a tinta, amb plomí o pinzell, i el color l'afegia una màquina. Com que a Bruguera

es treballava molt ràpid i els maquinistes encara no coneixien bé com funcionava la màquina de color, els resultats al principi eren decebedors. Els colors sortien fora de la línia, no es tenia cura dels detalls i es posaven tonalitats completament irreals, que feien perdre un bon dibuix. Més endavant tot això es va solucionar.

A Bruguera sempre miraven d'augmentar la producció, es publicava moltíssim sense fer massa selecció. Jo lliurava els dibuixos com a mínim quinze dies abans que sortís la publicació i, moltes vegades, fins que no havia lliurat cinc o sis historietes acabades no sortien. Immediatament després de lliurar la feina feta et passaven més feina per fer. Es treballava molt.

Els anys vuitanta amb *Hemman*, Catalina Ribas, la meua dona, feia la feina d'afegir el color a canvi d'un sou.

Sempre amb un guió donat per l'editorial (o avui per l'agència), faig primer un esbós, amb set o vuit vinyetes per pàgina a llapis, i deix feta la idea que després acabaré de

plasmar, afegint-li volum, els primers, segons i tercers plànols, i acab perfilant tot el dibuix fins que el don per acabat.

Ara treball a llapis sobre paper amb un passador a tinta, després ho pas a un paper ceba a llapis, i això és el que lliur a l'agència, que s'encarrega de donar color als dibuixos a guaix o aquarel·la.

—*Què em pots dir de les condicions de treball a Bruguera i de l'entorn de dibuixants?*

Dibuixava a casa però, com que hi treballava de forma continuada, em vaig fer amic de guionistes com Oli, Cassarell i Víctor Mora, la qual cosa, a més a més, va ser un avantatge perquè em permetia triar allò que més m'interessava per dibuixar.

No era habitual que els dibuixants ens trobàssim fora de l'editorial, i allí coincidíem poc, només quan passàvem a fer els lliuraments de feina acabada. Record però que els anys setanta, un grup de dibuixants fèrem durant un temps trobades mensuals a un bar de Barcelona, i

record Sanchís, Ibáñez, Oliván (de *La Vanguardia*) i el seu germà Enric, amb tertúlies molt interessants.

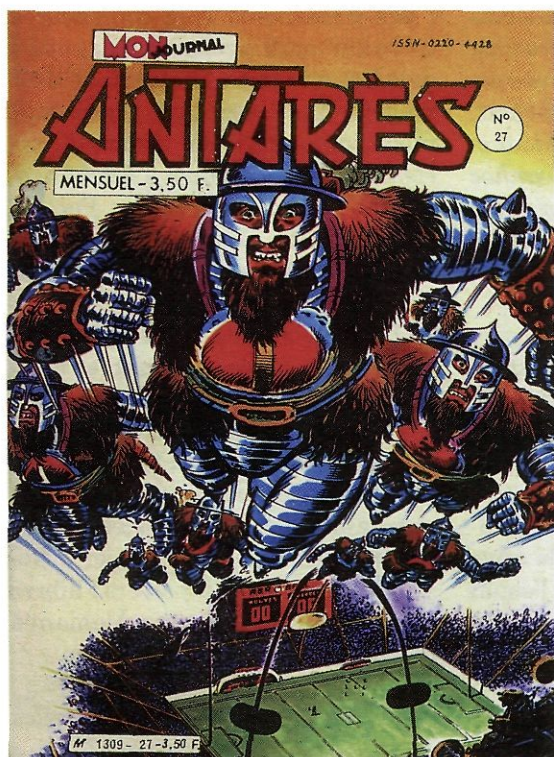
—*Pel que fa als drets d'autor, com eren les relacions entre editor i dibuixant? Es feia algun tipus de contractació amb un sou regular? Qui i com s'encarregava de decidir el preu dels dibuixos i les historietes?*

Els dibuixants treballàvem de forma esporàdica i sense drets d'autor. Ens pagaven a feina feta, a tant per pàgina, i es quedaven els dibuixos originals. Tot era per encàrrec amb un guió, no podies fer res propi perquè hi havia tanta feina que no podies fer res més.

Els dibuixants ens relacionàvem amb els guionistes de l'editorial, érem molt sol·licitats i bastant ben pagats.

El contracte amb l'editorial Bruguera deia que no podíem treballar amb ningú més que per a ells. Per això no vaig agafar un contracte a França, tot i que era una bona oferta amb un sou molt millor, a Bruguera la feina era molt més segura i no els vaig voler deixar.

A l'esquerra, portada d'*Antarès* (núm. 27, desembre de 1980), personatge que dibuixà durant tretze anys. Era un còmic de ciència-ficció editat per al mercat francès els anys setanta i vuitanta. A la dreta, personatges de la col·lecció de còmics *El Sargento Furia*, que Joan Escandell Torres va dibuixar per a l'Editorial Bruguera durant una dècada a partir del 1962.

A l'esquerra, *La dama i el vagabund*, historieta de Walt Disney (Dinamarca, 1994). A la dreta, dibuix eròtic femení realitzat per als Estats Units els anys vuitanta.

L'editor era qui fixava el preu de cada pàgina i, al cap de tres o quatre anys, augmentaven un duro per pàgina, que llavors era molt.

—Quina era la situació respecte a la llibertat d'expressió i creació, com a professional del dibuix, en aquells anys de postguerra i primera etapa de franquisme? Personalment vares tenir algun problema amb la censura?

Sí, en aquells temps hi havia molta censura. Les al·lotes que dibuixava amb vestit de bany havia de fer-les molt tapades, tampoc em deixaven dibuixar les dones de perfil perquè els pits no es veiessin de costat, ni es podien dir determinades paraules que podien interpretar-se en doble sentit. Els guionistes, com Víctor Mora, els havien censurat molt. La fantasia i l'erotisme no els agradaven mica. Fins i tot un quadern meu no va sortir. Així que ens censuràvem a nosaltres mateixos i, encara després, passàvem pels censors de la Bruguera.

—Què destacaries com a més important de la teua producció al nostre país? I record especialment

El Sargento Furia i El Capitán Trueno dels seixanta, i les Joyas Literarias dels setanta.

A partir dels anys seixanta vaig estar dibuixant uns nou o deu anys temàtica bèl·lica i de Far West, d'herois com *El Sargento Furia*, *Capitán Trueno* i *El Jabato*.

Els setanta començ la col·lecció per a infants de *Joyas Literarias*, amb títols que record, com *Cinco semanas en globo*, *David Crockchett*, *Buffalo Bill*, *El último mohicano*, *Ben Hur*, *El Corsario Negro*, *Ivanhoe* i *Robinson Crusoe*, d'escriptors com Jules Verne, Walter Scott, Daniel Defoe i Emilio Salgari, entre d'altres, molt populars en aquell temps.

—Parlem ara de la teua àmplia trajectòria professional a l'estranger, com t'han arribat aquestos encàrrecs i amb quines condicions has treballat?

Els encàrrecs em venien d'agències; per a França vaig fer els anys setanta un còmic d'herois de l'espai que es deia *Antarès*, i per a Anglaterra diversos còmics de terror.

Els contractes eren, i són encara, per una feina; s'acabaven a l'hora de fer-ne un altre. En diríem un "fix

temporal", però com que hi havia tanta demanda la feina era contínua.

—Quines feines destacaries de la teua producció dels anys vuitanta i noranta fins avui?

A finals dels anys setanta vaig deixar de treballar per a Bruguera i des d'aleshores vaig començar a treballar amb agències d'Europa i dels Estats Units. Del 1985 al 1988 vaig fer històries d'un personatge molt important de ciència-ficció, *Hemman*, que enviava a Alemanya, i també còmics de terror. Per als Estats Units vaig fer una creació pròpia de dibuixos eròtics femenins que em va agradar molt.

També els vuitanta, vaig començar a fer diversos personatges de la Walt Disney, i avui encara en faig.

Aquestos anys he treballat per encàrrecs de tot el món, a França he estat enviant quaranta pàgines cada mes, també a Anglaterra i a Itàlia, he fet històries romàntiques per a Noruega, imatges per a pòsters i llibres infantils de Disney per a Alemanya i Dinamarca, entre altres coses.

—Amb quines agències treballes i com t'arriben els encàrrecs?

Treball molt amb l'agència Comi-
cón; els faig històries com *Poca-
hontas*, *Alícia*, *Peter Pan*, etc. Ells
m'envien els guions i jo els dibuixo,
i paguen per pàgina, com a l'Editorial
Bruguera. Però ara les meues
històries surten a Alemanya o Di-
namarca a quatre o cinc revistes
diferents i durant diversos anys.

—Què se n'ha fet dels teus di-
buixos originals? On els podem
trobar avui?

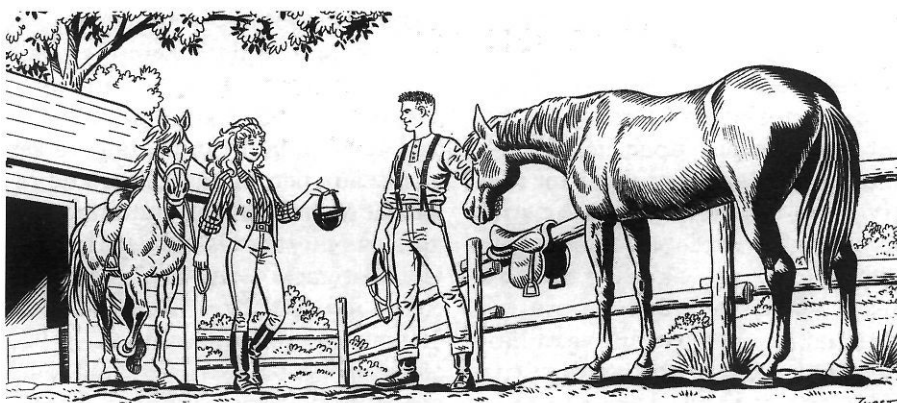
Tots el meus dibuixos originals
els lliurava a l'editorial i ja no els
tornava a veure mai més, i el ma-
teix passava amb les agències per a
les quals vaig treballar, no sé què
se n'ha fet. Ara m'hauria agradat
conservar-ne alguns, però no en tenc
cap. Així que encara no he pogut
fer exposicions de dibuix, tot i que
pens fer-ne algun dia. Col·leccionis-
tes privats i molts seguidors de les
meues historietes s'hi han interes-
sat, me n'han encarregat i jo els he
enviat dibuixos dedicats.

—Després de més de quaranta
anys dedicats a dibuixar, com veus la
teua feina d'aquí a uns anys? Quins
projectes t'agradaria portar a ter-
me en un futur pròxim o llunyà?

Em veig dibuixant com fins ara,
feina no me'n falta. Com ja he dit,
m'agradaria poder fer alguna expo-
sició de dibuix. A més, sempre he
volgut fer un bon àlbum de còmic
de la història d'Eivissa, amb un bon
guió i en diversos volums. Tot i que
la cosa podria tenir un pressupost
una mica elevat, confii que algun dia
podré portar-la a terme, em fa mol-
ta il·lusió. D'altra banda, abans de
venir a Barcelona també pintava a
l'oli, era molt amic de Calbet i ens
trobàvem tots els estius a casa seua,
i fer alguna exposició de pintura és
una cosa que encara també tenc
pendent.

—Has anat seguint d'alguna
manera els salons i fires de còmic
nacionals? Quina funció creus que
tenen o haurien de tenir?

Els anys vuitanta vaig partici-
par en el Saló del Còmic de Barce-
lona, però la cosa va derivar en una

A dalt, vinyetes d'Astroman, 1960. A baix, una vinyeta dels anys vuitanta publicada a Alemanya i Dinamarca.

trobada purament comercial i no hi
ha contractació real dels dibui-
xants, que crec que és la funció que
haurien de tenir, sobretot per als
joves. Va deixar d'interessar-me i,
per tant, vaig deixar d'anar-hi.

—Com veus el panorama actual
del món del còmic?

Pens que l'ordinador és una eina
interessant per als dibuixants. El
meu fill Víctor, que també dibuixa,
en fa meravelles, però jo encara no
el faig servir per res. Crec que em
costaria massa temps aprendre'n,
tenc massa feina i ja no hi pens.

Els *Mangues* que he vist a Norma
Còmics, encara que els personatges
siguin diferents, em semblen tots
iguals, trob fred aquest dibuix.

També hi ha joves que creen per
a revistes petites o s'autoediten,
però això no dóna seguretat. Si no

hi ha el suport d'un sou darrere per
poder viure, és molt fotut. En canvi,
les agències es mouen i busquen
contactes amb les editorials i fan
propostes; és una tasca que un di-
buixant tot sol no pot assolir.

Per a mi el còmic és una altra co-
sa que quatre vinyetes; són històries
desenvolupades en forma d'àlbum.
Avui molt pocs poden fer un segui-
ment de realització continuada en cò-
mic perquè hi ha molt poca sortida
i, francament, no sé com poden viure
els joves d'avui. Els anys seixanta i
setanta aquí hi havia molta feina en
còmic, però ara amb els videojocs
sembla que la tendència és desapa-
rèixer. A altres països europeus,
com Alemanya o Anglaterra, es fa
còmic. En canvi a Espanya no hi ha
una editorial sòlida que es dediqui
només a còmic, amb revistes pròpies
i dibuixants propis permanents. ■